

УДК 321.329.1/6

ДО МЕТОДОЛОГІЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТРАНЗИТНОГО ШЛЯХУ ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ ІЗ НАДР СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДО СТРУКТУР ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Віктор Лещенко

*Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, Україна
e-mail: leschenko@ukr.net*

У статті розроблено три нові політологічні ідеї про те, що: 1) будь-яка політична партія не має бути «призначеною зверху», а мусить виникати в надрах низовонародної соціальної системи; 2) на шляху до статусу інституціоналізованої структури політичної системи будь-яка партія має пройти апробацію на площинах трьох політичних полів (місцевого або «низовонародного», середнього або «публічної політики», верхнього або «легітимної політики»); 3) будь-яка партія мусить мати квадратну конструкцію (соціальна база, політична платформа, політична програма, політична ідеологія). Із цих «структурно комплексних» ідей автор складає каркас сучасної партієтворчої концепції.

Ключові слова: протопартія, політична партія, громадянське суспільство, соціальна система, політична система.

В країні, де на обидвох рівнях суспільної свідомості – буденному й теоретичному – плутають «державу» і «суспільство», «немає жодної позадержавної сфери діяльності ... всі соціальні процеси можливі лише як державні, а всі державні стосунки ототожнюються із суспільними» [9, с. 436]. На тлі цієї картини виокремлюється й наша дослідницька мета. За М. Вебером, „мета – це таке уявлення про результат, яке стає причиною дії...” [7, с. 229]. Отже, метою статті є з’ясувати: 1) чому в таких країнах відсутній дуалітет політичної та соціальної систем, які, взаємодіючи, й „викликають до життя” політичні партії” [1, с. 69–70]; 2) обґрунтувати, що сама держава є соціальним інститутом (не лише за генезою, а й через адекватну/неадекватну життєдіяльність політичних партій [9, с. 336–338]; 3) довести, що у цивілізованому соціумі політичні партії не призначаються державою «згори» та «під конкретних лідерів», а народжуються у народних низах та у гушніні повсякденних буденних справ поточного життя.

Процес пізнання у будь-якій науковій галузі, зазначав А. Грамші, „тісно пов’язаний із прогресом інструментів дослідження, тобто з методологією...” [11, с. 296]. Методологічний інструментарій становлять три дослідницькі гносеологеми. Це – 1) генетична тріада, 2) функціональна тріада (обидві – з „Науки логіки” Гегеля [10, с. 166–168, 200–201]), 3) веберівська концепція „ідеального типу”. Апробувавши образ політичної партії в даному трикутнику, говорячи словами М. Вебера, «ми зможемо досягнути його з усією концептуальною чіткістю лише у вигляді ідеального типу...» [7, с. 44].

Для висвітлення бодай поверхових, прелімінарних теоретичних концептів нашої теми окреслюється такий дослідницький ланцюг: 1) генетична тріада Гегеля пояснює *першостадійну фазу започаткування протопартії* у надрах соціальної системи певної країни; 2) функціональна тріада Гегеля принципово окреслює, користуючись термінологією І.М. Варзаря, „транзицію протопартії полем публічної політики до правом легітимованого поля всієї політичної сфери” [4]; 3) викладена вище „*концепція ідеального типу*” М. Вебера пунктирно вимальовує образ партії як самодостатнього політичного суб’єкта.

(а) *Соціальна система* – це самосформовані муніципальні структури, територіальні громади, громадсько-культурницькі, господарсько-діяльнісні, релігійно-етичні, професійно-самодіяльніські та інші організації, об’єднання, асоціації, утворення тощо. В цьому мікросередовищі народжуються різноманітні політико-партійні феномени та процеси. Якщо в певній країні «наявний» мінімальний набір означених соціальних протополітичностей, у ній вже існує зріле (чи зріюче) *громадянське суспільство*. За відсутності зазначених умов в тій країні є лише „просте населення”, якому можна нав’язати („призначити зверху”) „атрибуції цивілізованості”: конституційний лад, тип політичного режиму, модус державного устрою, форму політичного правління, модель управління суспільними справами та будь-яку партійно-політичну систему.

(б) *Політична сфера* – це царина суспільного життя, в якій люди задовольняють свої політичні потреби та реалізують свої політичні інтереси, на підставі чого вони мають змогу свідомо ставити перед собою відповідні цілі, завдання і проблеми політичного гатунку на перспективу. Найбільш цілісним та найефективнішим „об’єктиватором” цих політичних матерій є політична партія [2, с. 68, 101]. Три парні сутності, які люди переслідують у політичному житті (потреби – інтереси, цілі – мотиви, завдання – проблеми), зумовлюють потрібну елементну структуризацію самої політичної сфери. На думку І.М. Варзаря, це, *по-перше, відносини* людей з приводу найважливішого для них у політичній сфері (наприклад, політико-громадянські свободи, права людини, свобода пересування, право на освіту та інформацію, право на об’єднання у партії та організації тощо). *По-друге*, це *інститути*, що їх люди створюють задля «фіксації на свою користь» прийнятних для них відносин у політичній сфері. Провідними та формуючими політичними інститутами є: 1) держава як чиновно-бюрократичний апарат, 2) трикутник політичних властей (законодавчої, виконавчої і суддівської), 3) політична опозиція і 4) політичні партії [5, с. 37–38]. Цей квадрат інституцій „і становить [згадане] поле легітимної політики”, куди прямують протопартії на шляху становлення інституціоналізованими в політичній сфері політичним, а не напівсоціальним феноменом [4]. *По-третє*, це *ідеї або ж погляди людей* на свої відносини та інститути у політичній сфері [2, с. 65–66].

Усе життя у політичній сфері, зазначав М. Вебер, „роблять головою, а не якимось іншими частинами тіла або душі” [7, с. 174]. Відтак можна стверджувати: 1) на всьому шляху від соціальної системи до політичної системи члени одної якоїсь партії мають свідомо втілювати концентровану розумність, аби являти собою світові „спільноту однодумців, здатних до однотипової діяльності” в політичній сфері; 2) доки протополітичні групи і об’єднання з „громадянськими відтінками” в програмі й ідеології (наприклад, „Громадянська партія „Пора” в Україні та „політична партія

дурнів” у Росії) ще побутують у сфері соціальної системи, доти вони не є інституційними елементами політичної системи; 3) система місцево-регіонального самоврядування, автентично життєдіючи в лоні соціальної системи, об’єктивно не може претендувати на право інституціалізації як елемент політичної системи, навіть якби вона „у коконовому стані” містила зародки десятка/сотні гіпотетичних політичних партій. В такому випадку було б знищено й усю соціальну систему, що й реально відбувається у тоталітаризованому суспільстві).

Викладене дає змогу вказати на „інтелектуальні прогалини”, закладені у правокритерійні підвалини Закону „Про політичні партії України” від 5 квітня 2001 року.

(в) *Генетична тріада* Гегеля створює об’єктивне підґрунтя для заснування партій ще у низовонародному суспільстві середнього рівня соціально-політичного розвитку та неодмінно в сфері соціальної системи. Тріада по-своєму ілюструє тезу засновника партології як галузі політичної науки М.Я. Острогорського: будь-який народ „успішніше за все стає політичним суб’єктом” через посередництво своїх політичних партій, які – „згодом та ситуаційно” – висувають зі свого середовища кадри державників – парламентаріїв, адміністраторів і чиновників [14, с. 81–82]. Звідти „партологічне прочитування” ст. 5 Конституції України, яка проголосила народ єдиним джерелом політичної влади та носієм політичного суверенітету країни.

Логістика тріадних конструкцій має лише три динамічні проекції: лінійну, колоподібну (перспективну та ретроспективну) і хаотичну. Ця генетична тріада Гегеля має послідовно-лінійну динаміку, яка чудово втілює думку великого діалектика: у політичній сфері, як і взагалі в політичному світі, усе має виникати та конституюватись не дискретно або ж стрибкоподібно, а послідовно і „невимушено”, на місцево-автентичному, а не „завезеному” ґрунті.

На абстрактному прикладі простежимо логістику генетичної долі тієї партії (попервах іще протопартії) у транзитній еволюції просторами низовонародного поля, поля публічної політики і аж до поля легітимної політики. У структурі гегелівської генетичної тріади основні її концепти розташовано в такій лінійній динаміці:

1) Гіпотетична протопартія має поступово виникати за наявності в своєму регіоні/місцевості певної сукупності об’єктивних і суб’єктивних умов. На думку В. Липинського, її «вихідним осередком» мають бути «групи місцевих активістів», які по-справжньому вболівають за долю своєї «малої батьківщини». Спочатку різноманітні чесноти гіпотетичної протопартії втілюють «активісти» і «батьки-засновники». З-поміж інших вирізняються, за В. Липинським, дві їхні риси – «завойований на місці авторитет територіального патріота» та «сила самоорганізації» [12, с. 64–65]. Ці якості протопартія мусить повсякчас демонструвати практичною участю в поточному житті конкретної місцевості, «причому в буденній та безумовній роботі на позитив і конструктив, – та ще й без надії на безпосередній успіх чи відчутну винагороду» [3, с. 46–47].

2) Другим своєрідним етапом генерування протопартії є її природне становлення одним із місцевих соціальних інститутів, попри амбіції її „батьки-засновників” та елітних „активістів”. Становлення є тривалим процесом, який матеріалізується в контексті місцевих об’єктивних і суб’єктивних умов. Проте на цьому етапі до „загального пейзажу” додається вже сутнісна деталь: протопартія мусить виявити свою „окремішність” на тлі інших соціальних інститутів, у змагальній

взаємодії з ними та на очах у пересічного люду – не завжди індиферентного спостерігача, а й первинного актора місцево-регіонального політичного поля.

Перша „апробація на якість” для протопартії відбувається під час місцевих політичних виборів всеукраїнового значення, мінімум – регіональних плебісцитарних акцій обмеженого геополітичного масштабу (наприклад, референдумів із приводу якихось місцевих етнокультурних чи міжрегіональних питань). Під час змагань і виділяються, за В. Парето, елітні групки „левів” і „лисиць” [13, с. 255]. Цілком можливо, що за цих умов вони, створюючи у нетривких структурах протопартії групки фракціонерів, дисидентських „хобі-клубників” та інших „незалежницьких” фігур, тим самим і „виводять” протопартію на рівень *поля публічної політики*, де вона отримує шанс стати вже автентичною політичною партією.

Уже на цьому полі вирішуються іміджеві і сутнісні політико-культурницькі питання „хто є хто у публічній політиці”. Вважаємо, що, ще перебуваючи „середньому” полі, але позитивно витримавши апробацію в контексті міжрегіональних, всеукраїнових та транскордонних політичних і геополітичних кампаній (центральні та місцеві вибори, великорегіональні політичні та плебісцитарні акції, транскордонні проекти в рамках „єврорегіонів” та навіть і такі „не-політичні” міжкраїнові акції, як „російський газ – через Україну – до Заходу Європи” чи „єврофутбол-2012” тощо), партія може подати заявку на юридичну інституціоналізацію як політичний суб’єкт всеукраїнового масштабу.

Для партії, яка стала „цілісністю” та неповторно впізнаваним політичним суб’єктом на даному провінційному „середньому полі”, не обов’язково „всім тілом” залишати рідну політичну ойкумену та щосили прямувати до центру країни. Контекстними зразками можуть слугувати німецький „християнсько-демократичний союз” (Баварія), норвезька „партія Венстре” (Нарвик), австрійська „Народна партія” (Карінтія) та ін. Звісно, це не стосується окремих „левів” і „лисиць” із середовища тих „провінційних партій”. Очевидно, вони, як висловився В.М. Литвин, і організують та інспірують „чергові спроби легітимізувати феодальну політичну систему, перекроювати країну під політичний момент і під конкретні особистості” [8].

3) Третя фаза гегелівської генетичної тріади – *розвиток* партії на власних феноменальних засадах. Це стадія еволюції партії вже як „визнаного” центром і колегами політичного суб’єкта *поля легітимної політики*. На даний, вищий щабель політичної діяльності всеукраїнового масштабу партію підносять конкретна та конструктивна участь у соціумо- і державотворчих акціях, поточних політичних і соціально-економічних подіях, а найвідчутніше – електоральні та плебісцитарні процеси та кампанії (вибори, референдуми, акції „прямої демократії”, „проблемні” опитування, періодичні переписи тощо).

Під час свідомої організації та стихійного перебігу означених різносенсових „форм політичної участі” партія „проходить процес внутрішньої самоаксіології”. А саме: 1) „перевіряється на адекватність” членська база партії; 2) визначається „ресурсне коло джерел” самого існування партії як самодостатнього політичного суб’єкта; 3) уточнюються та неодноразово коригуються програмно-політичні, платформенні позиції та візії перспективного розвитку партії; 4) гнучко апробуються попередні оцінки політико-державницьких, соціально-економічних, правових та світоглядних основ подальшої розбудови країни за конкретної участі в цьому самої партії.

На межі „нижнього” (суто соціального) і „середнього” (соціально-політичного) партійно-діяльнісних полів ледь помітна „риска відмінності” між соціальною системою і політичною системою одного й того ж суспільства в одній і тій країні. Партії, які не пройшли період генезисного загартування у надрах соціальної системи, не мають належних шансів стати „монолітно цілісними політичними організаціями”, „союзами єдинодумлячих і єдинодіючих суб’єктів” [14, с. 501]. Можна, йдучи за В. Парето, презумувати й таке: вони ризикують надовго залишатися тимчасовими, ситуаційними та проблемними, „групами тиску” і неприродними „шлюбними контрактами” випадкових спільнот „левів” і „лисиць”. Будучи уламками або й творцями певних протопартій/блоків псевдопартій, вони, як зазначає російський соціолог О.В. Осипова, „виявляють схильність до маніпулювання масами за допомогою хитрощів та омани („лисиці”), або ж відзначаються здатністю до застосування насильства („леви”)”; у підсумку ці „доцивілізовані псевдопартійці” являють собою „два типи правління, які, в свою чергу, міняються місцями внаслідок загальної деградації еліт...” [13, с. 256]. Продовжуючи думку В.М. Литвина в апікації до сьогоденної України, можна констатувати: ці квазі-партії, що не мають навіть реального уявлення про якусь „соціальну систему” та „народні маси країни”, фактично „прискорюють процес автономізації й атомізації всіх інститутів країни”, „примушують її жити за інерцією, перебувати в хаосі” [8].

За третьою фазою генетичної тріади Гегеля, сама поточна політична історія країни немов відкриває для певної партії лише „зовнішню завісу” над усією „сценою великої політики”. Логіку ж життєдіяльності та „правила” політичного мислення і поведінки на тій сцені вимальовує друга гегелівська методологічна конструкція – *функціональна тріада*. Партіям, які щойно вийшли із надр соціальної системи, тріада – нехай „пунктирно” – окреслює контури фаланг чинної в країні партійної системи („ліві” – „праві” – „центристи”). Напередодні чергових політичних виборів та плебісцитарних кампаній – центральних і місцевих – лідерському складу „новоприбулих” партій вона „підказує” гіпотетику реформаційних перспектив для партії, а після них виявляє їх дійсний (а не ілюзорний) соціо- і державотворчий потенціал самих цих партій.

Загальна цінність пізнавального потенціалу функціональної тріади виявляється під час короткої дескрипції основних її ступенів самоконструкції. Зокрема:

- на першій стадії виявляється принципова *побудова* новоствореної партії, передусім її організаційно-кадрові засади, ідейно-світоглядні орієнтири „масових” членів партії, етичні настанови активу, кількісно-якісні характеристики місцево-регіональних структур партії, локалізація мережі ЗМІ та PR-служби партії;

- на другій стадії з’ясовуються *внутрішні джерела саморозвитку* партії, – параметри її соціальної бази, якісний склад лідерів партії та їх перспективні амбіції, рівень інтелектуалізму серед пересічних членів партії та професійні „барви” лідерського активу партії в центрі та на місцях, ідейно-теоретичний креатив лідерів партії „першого ешелону” тощо;

- на третій стадії викристалізується *система взаємозв’язків партії* з навколишнім – внутрішнім та зовнішнім – середовищем. Його становлять різносенсові історико-генетичні, етнокультурні та соціально-політичні суб’єктності, зокрема: 1) місцево-регіональні земляцькі людності, які мешкають на етноойкуменній площині першогогенезування партії; 2) активістські угруповання з лона системи

місцево-регіонального самоврядування, які разом із кадровими започатками партії колись перебували в статусі елементів та інститутів низовонародної соціальної системи; 3) соціопоколінські та елітно-професійні групи, що й досі слугують партії „електорально-симпатичним етнокультурним ареалом”; 4) симпатики та опоненти у середовищі нині чинної, живої партійно-політичної системи країни; 5) соціокультурні та етнополітичні суб'єкти транскордонної геополітичної площини за межами країни та ін. На соціолюдських „стовпцях” цього політико-культурного середовища базується „верхнє поле легітимної політики” [4], на площині якого та в координатах якого життєдіє віднині певна політична партія.

Спряжіння теоретико-методологічних потенціалів двох триад Гегеля – генетичної та функціональної – вимальовує, за М. Вебером, певний синтезно-підсумковий „ідеальний тип” сучасної політичної партії. Це її „мислений образ”, який ми створили „шляхом абстрагування низки характерних соціальних явищ епохи...” [7, с. 243]. Цим абстрагуванням ми хотіли б відрізнити веберівський ідеальний тип, „який може, звичайно, набувати якнайрізноманітніших форм” [7, с. 244], від тієї форми, яка за наших транзитних умов набула домінуючого становища, від „призначеної зверху” квазі-партії.

Ідея партії, яка поступово та невимушено виникає у надрах соціальної системи, в мережі „майже не-політичних” процесів та такої формації, що – через три „політичних поля – транзитуює аж до площини та структур політичної системи” [4], підказана нам двома роботами І.М. Варзара 2001 і 2009 років [4; 6, II, 3. 13]. Повертаючись до термінологічної мови М. Вебера, зазначимо, що корелювання цієї ідеї із наявними в нас „компонентами історичної реальності, з яких можна абстрагувати відповідний цій ідеї ідеальний тип”, створює по-своєму „складну мислену конструкцію” [7, с. 244].

Отже, сучасна політична партія – за транзитних умов розвитку нашого посттоталітарного суспільства – мусила б мати модельну конструкцію „*партіологічного квадрата*”. У такої партії є:

– лише їй адекватна *соціальна база* – сукупні людські групи та утворення в надрах низовонародної маси, чії потреби, інтереси, зажадання та уподобання дана партія зобов'язується репрезентувати в політичній сфері суспільства;

– лише їй притаманна *політична платформа* – умоглядна соціально-політична височінь, з позицій якої партія – неодмінно конструктивно та в апікації до суспільних зажадань – оцінює всю *політологічну атрибутику цивілізованої країни*: форму держави, конституційний лад, форму правління, модель управління суспільними справами, модус громадянського суспільства, тип політичного режиму тощо та пропонує свої позитивні альтернативи;

– лише їй характерна *політична програма* – стислий виклад основних конструктивних політичних цілей та перетворюючих завдань, які партія ставить перед собою на гіпотетичну перспективу в ім'я об'єктивації/реалізації суспільно значимих потреб, інтересів, зажадань, уподобань тощо;

– лише нею „сповідувана” *політична ідеологія* – система теоретично засадничих ідей, поглядів та ціннісних орієнтацій, якими партія виражає життєві потреби, корінні інтереси, поточні та перспективні зажадання людських компонентів своєї соціальної бази.

Із поверхового корелювання створеної нами моделі політичної партії та побутуючої в Україні партієтворчої моделі (зафіксованої Законом „Про політичні партії України” від 5 квітня 2001 р.) зрозуміло, що країна перебуває в кризі в партійних аспектах буття. Своєрідними відповідями на виклики часу були б *розробка нової партієтворчої концепції*, прийняття нової редакції законів про політичну реформу, про політичні партії і громадські організації, про мови і громадянство, про етнонацменшини й етнічну політику, про міграційну політику і біженців тощо. Усе це „підвело б під мур” необхідності оновленого „прочитування” запропонованого тут „партологічного квадрата” саму партієтворчу концепцію.

Список використаної літератури:

1. *Бодуен Ж.* Вступ до політології / Бодуен Ж. ; пер. з франц. – К. : Основи, 1996. – 174 с.
2. *Варзар І.* Політична етнологія як наука : історіологія, теорія, методологія, праксеологія / Варзар І.М. – К. : Школяр, 1994. – 224 с.
3. *Варзар І.* Про політичну науку слово правдиве промовимо, – не апологетичне, а історіологічне... / Варзар І.М. // Нова політика. – 1997. – №3. – С. 46–50.
4. *Варзар І.* Друге явлення опозиції народу / Варзар І.М. // Україна і світ сьогодні. – 2001. – 31 березня – 6 квітня. – 9 с.
5. *Варзар І.* Радикальні реформи – єдиний порятунок для України / Варзар І.М. // Політичний менеджмент. – 2009. – №1 (34). – С.34–48.
6. *Варзар І.М.* Політична етнологія. Пропедевтичний курс. Авторський підручник / Варзар І.М. – К. : МАУП, 2009. – 243 с.
7. *Вебер М.* Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Вебер Макс ; Пер. з нім. – К. : Основи, 1998. – 534 с.
8. Відповідь на історичний виклик зобов'язана формувати еліта. З виступу Голови Верховної Ради України, віце-президента НАНУ Володимира Литвина на загальних зборах Національної академії наук України 15 квітня 2009 року // Голос України. – 2009. – 18 квіт. – 7 с.
9. *Гавриленко І.* Соціальний розвиток : Навч. посібн. / Гавриленко І.М., Мельник П.В., Недюха М.П. – Ірпінь, Академія ДПС України, 2001. – 195 с.
10. *Гегель В.* Наука логіки : В 3-х томах / Гегель В. ; Пер. з нем. – Том 1.– М. : Мысль, 1970. – 452 с.
11. *Граммши А.* Избранные произведения / Граммши Антонио ; Пер. с итал. – М. : Прогресс, 1980. – 422 с.
12. *Липинський В.* Україна на переломі. 1657–1659 Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті / Липинський В. // Український історичний журнал. – 1992. – № 2. – С. 144–152.
13. *Осипова Е.* Парето Вильфредо / Осипова Е.В. // Современная западная социология. Словарь / рук. авт. колл. Ю.Н. Давыдов. – М. : Политиздат, 1990. – 432 с.
14. *Острогорский М.* Демократия и политические партии / Острогорский М.Я. ; Пер. с франц. – М. : РОССПЭН (Российская политическая энциклопедия), 1997. – 640 с.

*Стаття: надійшла до редколегії 14.05.2009.
прийнята до друку 24.09.2009*

**ACCORDING TO THE METHODOLOGY OF INTERPRETATION OF THE
TRANSIT OF POLITICAL PARTY FROM THE SOCIAL ORGANIZATION INTO
THE STRUCTURE OF POLITICAL SYSTEM**

Victor Leschenko

*National Pedagogical Dragomanov University
Pyrohova st., 9, Kiev, 01601, Ukraine
e-mail: leschenko@ukr.net*

New three political approaches have been elaborated in the article: (1) no political party can be organized "from the top", it should be created at the "bottom" level of the social system; (2) on its way from the state of the institutionalized structure of the political system any political party should be probated at three political levels (local-"bottom", medium-"public" and upper- "legal"); (3) any political party should be of "square" structure (social basis, political platform, political programme, political ideology). According to this "structural-integrated" approach the author of the article presents a modern political party.

Key words: preparty, political party, civil society, social system, political system.

**К МЕТОДОЛОГИИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ТРАНЗИТНОГО ПУТИ
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ИЗ СОЦИАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ К
СТРУКТУРАМ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ**

Виктор Лещенко

*Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова
ул. Пироговая, 9, м. Киев, 01601, Украина
e-mail: leschenko@ukr.net*

В статье разработано три новые политологические идеи о том, что: 1) каждая политическая партия не может быть «назначена сверху», а должна возникать в недрах низовонародной социальной системы; 2) на пути к статусу институционализированной структуры политической системы каждая партии должна пройти апробацию в плоскостях трех политических полей (местного или «низовонародного», среднего или «публичной политики», верхнего или «легитимной политики»); 3) каждая партия должна иметь квадратную конструкцию (социальная база, политическая платформа, политическая программа, политическая идеология). Из этих «структурно комплексных» идей автор составил каркас современной нациесозидательной концепции.

Ключевые слова: протопартия, политическая партия, гражданское общество, социальная система, политическая система.